

רוח צעירה – שיתוף פעולה בין מערכת החינוך למערכת ההשכלה הגבוהה לחיזוק מדעי הרוח

החברה הישראלית זקוקה לדור צעיר, משכיל, רחב אופקים, המודע לסביבתו, מכיר את ההיסטוריה שלו ואת ההקשר התרבותי שבו הוא חי – דור המנהל דיאלוג מעמיק עם העולם שסביבו וחי בעולם תרבותי עשיר ומגוון. יש צורך במערכת ערכית ותרבותית ראויה אשר תנחה את אזרחי העתיד ואת המנהיגות הכלכלית, המדעית והפוליטית של מדינת ישראל. אנו רואים במדעי הרוח במובנם הרחב משאב חיוני ומרכזי למימוש הצרכים הללו, ומכאן החשיבות הרבה של חיזוק הוראת המקצועות ההומניסטיים במערכת החינוך ובאקדמיה. ההידרדרות המתמשכת במעמד של מדעי הרוח בחברה הישראלית מובילה למשבר תרבותי שכרוך בדלדול רוחני ובקיטוב ושחיקת השיח הציבורי, כפי שחווינו ביתר שאת בהקשר הפוליטי בשנים האחרונות. באופן הישיר ביותר הדבר בא לידי ביטוי בירידה מתמשכת בדור האחרון של מספר לומדי מקצועות מדעי הרוח הן לתואר ראשון באוניברסיטה, הן במהלך בית הספר התיכון.

אנו סבורים שהאתגר של הוראת מדעי הרוח משותף למערכת החינוך ולמערכת ההשכלה הגבוהה, ולכן נכון לאגם משאבים ולהתמודד עמו תוך שיתוף פעולה בין שתי המערכות. למרות שטענה זו איננה חדשה והיא נשמעת באופן עקבי בדוחות שנכתבים מדי כמה שנים על מצב מדעי הרוח באקדמיה (ראו [דוח האקדמיה הלאומית למדעים 2007](#); [המהלך הלאומי לקידום מדעי הרוח בחברה הישראלית, מכון ון ליר 2011](#); [עקרונות לקידום מדעי הרוח במסגרת תכנית החומש תשע"ו-תשפ"א של הו"ת](#)), אף לא אחת מהמלצות אלו לא יושמה במשך 15 השנים האחרונות.

עמותת רוח צעירה – שהוקמה על ידי נשות ואנשי חינוך ואקדמיה ב-2015 מתוך מטרה לקדם ולחזק את החינוך ההומניסטי בישראל – מפתחת מזה שבע שנים כמה מודלים לקידום החזון האמור לעיל. אנו מאמינים שלא ניתן לקדם את היעדים המשמעותיים הללו ללא שיתוף פעולה בין עמותות, מערכת החינוך הרחבה, והאקדמיה.

א. תכניות מצטיינים במדעי הרוח

אנו מאמינים שבדי להעלות את קרנם ואת השפעתם של לימודי הרוח בחברה הישראלית יש לבסס את דימויים כתחום עיסוק אינטלקטואלי חיוני, חשוב, ומאתגר. לשם כך חיוני לתכנן לא רק איך להעלות את מספרם של התלמידים אלא את מספר התלמידים המצטיינים בתחום בשנות לימודי התיכון. העיסוק בחינוך למצטיינים במערכת החינוך הישראלית ממוקד בתחומי המדעים והאמנויות וניכר מחסור בתכניות איכותיות

ומאתגרות בתחומים הומניסטיים. במסגרת זו יקודמו תכניות מצטיינים בחטיבות הביניים ובחטיבות העליונות שמטרתן להניח את המסד להשכלה הומניסטית רחבה ומעמיקה, וייפרסו במסגרות אזוריות ובית ספריות ברחבי הארץ. התכניות תהיינה בחסות אקדמית שתוודא את רמתן. כלל התכניות תפעלנה בשיתוף מוסדות אקדמיים והתכניות בחטיבה העליונה תזכינה את תלמידיהן בנ"ז אקדמיות בכפוף לקריטריונים זהים לאלה של קורסים לתואר ראשון באוניברסיטאות, ובכך תקנינה לתלמידים המצטיינים דריסת רגל בלימודי מדעי הרוח עוד בהיותם תלמידי בית ספר תיכון. עמותת רוח צעירה מפעילה זו השנה השביעית [תוכנית](#) שכזו ב-13 כיתות (כולל כיתות דוברות ערבית) בשיתוף עם האוניברסיטה הפתוחה. התכנית כרוכה בקריאה רבה ובהכשרה במיומנויות אקדמיות מרכזיות, והיא יכולה לשמש כמודל לתוכניות מסוג זה.

לצד תוכניות איזוריות יש לעודד פתיחה של [תכניות בית ספריות](#). רוח צעירה מלווה כמה תכניות בית ספריות למצטיינים במדעי הרוח הן בחטיבה העליונה (במיזם משותף עם בית ספר פלך ירושלים במסגרת חממה של אגף מו"פ במשרד החינוך) הן בחטיבת הביניים (בשותפות עם תכנית "שאר רוח" של המרכז ללימודי רוח בספריה הלאומית). תוכניות אלה מהוות מודל ללימוד וליישום במקומות אחרים.

היבט מרכזי בקידום התחום במערכת החינוך כתחום מצוינות הוא יצירה וחיזוק של קהילות לומדים במדעי הרוח. אחד הערוצים שבהם רוח צעירה מקדמת מטרה זו היא [אירועים ארציים](#) כגון כנסי תלמידים (אנו מקיימים מדי שנה כנס ארצי לתלמידי תכניות מצטיינים במדעי הרוח. [הכנס האחרון התקיים ב-22.3.2023](#) והשתתפו בו כ-600 תלמידים מרחבי הארץ). קהילת לומדים ומורים מצטיינים חזקה תאפשר ותעודד יוזמות מגוונות "מלמטה", בין אם של תלמידים ובין אם של מורים. בחנוכה האחרון, למשל, [התקיים אירוע ארצי של חידון השירה העברית לנוער](#), שהיה כולו יוזמה של תלמידת י"ב ברוח צעירה. באירוע המתמשך השתתפו עשרות בני נוער, [ובאירוע השיא](#) בגבעת רם השתתפו משוררים ונציגים ממערכת החינוך.

ב. טיפוח מנהיגות חינוכית אקדמית

כדי לשפר את מעמדה של הוראת מדעי הרוח יש לטפח מנהיגות מורים בכמה אופנים. יש להשקיע מאמץ מיוחד בטיפוח שדרת המנהיגות שמשפיעה על כלל מורי מדעי הרוח - מפמ"רים, מדריכים בכירים, רכזי מקצוע ומנהלי בתי ספר. מעבר לשדרת המנהיגות הפורמאלית יש לטפח מקרב המורים בשטח מורים מובילים אשר ילמדו בתכניות המצטיינים, ויעסקו באופן אקטיבי בהרחבת מניפת ההשפעה שלהן לכלל המערכת. יש לחבר בין שדרת המורים המובילים אשר תפקידם להנחיל ידע ולפתח ידע תוכן פדגוגי, לבין מערכת יצירת הידע בעולם האקדמי על ידי טיפוח מורים חוקרים שיעסקו בהוראה ובמחקר במקביל. תפקידן

של התכניות ליצור שפה משותפת בין העולם האקדמי לעולם החינוכי, לחזק את הגאווה המקצועית ולתת כלים לשדרוג העשייה.

ג. הקמת פורום לחשיבה, מחקר, פיתוח ותכנון ללימודי הומניסטיקה

אנו מציעים לייסד גוף משותף למערכת ההשכלה הגבוהה ולמערכת החינוך שתפקידיו חשיבה, תכנון, מחקר, פיתוח ויישום לימודי רוח והומניסטיקה ברצף החינוכי-לימודי שבין תחילת חטיבת הביניים ללימודי התואר הראשון. יובילו את הפורום נציגי האקדמיה ונציגי מערכת החינוך. בין השאר יפיק הפורום דוחות וניירות עמדה, יארגן כנס שנתי, ייזום מחקרים יישומיים ויקדם מדיניות מחקר בהוראת מדעי הרוח. לצד קידום העיסוק המחקרי בהוראת הומניסטיקה, יעסוק הפורום בפיתוח פדגוגי של תכניות לימודים בתחומי הרוח וההומניסטיקה. הפורום יקדם שיח משותף בין חוקרים בתחומי מדעי הרוח, חוקרים בתחום החינוך, מתכננים לימודים ומורים.